

Mariusz Dyduch

Wpływ czynników historyczno-kulturowych na kształtowanie się preferencji wyborczych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego

SŁOWA KLUCZOWE:

region, zachowania wyborcze, partie polityczne

Wstęp

Zachowania osób uczestniczących w wyborach, determinujące podjęcie określonej decyzji politycznej, która skutkuje udzieleniem mandatu zaufania kandydatowi kształtowane są przez wartości, nabyte w drodze socjalizacji – procesu edukacji formalnej i incydentalnej oraz przekonania, które jednostka uznaje za prawidłowe i słuszne. Kategoria ta wciąż pozostaje jednym z najczęściej badanych problemów w naukach politycznych. Wyjaśnia „relacje zachodzące pomiędzy elektoratem a partiami politycznymi, wyrażone w akcie głosowania”¹. Stosunki te są o tyle ważne, że rezultat głosowania, będący ich wypadkową, jest właśnie produktem oddziaływań pomiędzy partiami a wyborcami, nie zaś wyłącznie „produktem działania partii ani nie jest wyłącznie produktem decyzji indywidualnych wyborców”². Z racji tego, że – jak wskazuje Sylwester Wróbel – zachowanie wyborcze „jest zjawiskiem o wielorakich uwarun-

¹ W. Jednaka, *Zachowania wyborcze*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, Wrocław 1997, s. 249.

² R. Rose, I. Mc Alister, *Voters Begin to Choose. From closed-class to open elections in Britain*, London 1986, s. 7.

kowaniach i przyczynach”³ pozostaje ono pod pośrednim i bezpośrednim wpływem określonych czynników, w tym m.in. historycznych, społecznych, kulturowych, religijnych, psychologicznych czy etnicznych⁴. Jak dodaje Wróbel „niektóre z nich bezpośrednio rzutują na formy, przejawy i sposoby zachowania się w wyborach, inne zaś pośrednio wyznaczają wzory, zakres i granice zachowań wyborczych”⁵. Dobrym przykładem na to, w jaki sposób kształtują się postawy wyborcze elektoratu są wyniki wyborcze uzyskiwane przez partie polityczne w województwie śląskim. W toku prowadzonych badań wnioskuje się, że na tym terenie nie występuje jednolitość preferencji wyborczych mieszkańców, a przyczyną tego są różne doświadczenia historyczne tego obszaru. Stąd określa się, że teren województwa śląskiego podzielony jest na cztery główne, historycznie kształtowane regiony, do których zalicza się: Górny Śląsk, Ziemię Częstochowską, Podbeskidzie oraz Zagłębie Dąbrowskie. Za szczególnie ciekawe uznaję rozkład głosów w okręgach wyborczych, leżących na obszarze ziem śląskich i zagłębiowskich. Ta problematyka stanie się główną osią mojej analizy.

Podział etniczny województwa śląskiego

Województwo śląskie nie jest obszarem jednolitym pod względem etnicznym. Połączone w wyniku reformy z 1999 roku województwa katowickie, bielskie oraz częstochowskie w jeden organizm administracyjny nie zniwelowało bynajmniej różnic kulturowych. Dowodem na to są wciąż występujące animozje pomiędzy mieszkańcami tego obszaru, na którym żyją obok Ślązaków górale żywieccy, Zagłębiacy, mieszkańcy Ziemi Częstochowskiej oraz m.in. przybysze z terenów leżących przed II wojną światową na wschód od Bugu, którzy na teren Górnego Śląska przybyli tuż po jej zakończeniu⁶.

³ S. Wróbel, *O pojęciu i modelach zachowań wyborczych* [w:] P. Dobrowolski, M. Stolarczyk (red.), *Polityka: przedmiot badań i formy jej przejawiania się*, Katowice 2000, s. 122–123.

⁴ Tamże, s. 122.

⁵ Tamże, s. 122.

⁶ Etniczni Ślązacy są związani z historycznym obszarem Śląska, który przez I wojnę światową był podzielony pomiędzy Cesarstwo Pruskie oraz Cesarstwo Austro-Węgierskie. Stąd też mieszkańców pruskiej, sięgającej od Katowic, przez Opole do Wrocławia aż po Zieloną Górę, części zwyczajowo nazywa się „Hansami” (od imienia Hans), natomiast mieszkańców obszaru przynależącego do Cesarstwa Austro-Węgierskiego, w granicach którego leży Cieszyn, Wisła, Skoczów czy Bielsko-Biała, mieni się „Cesarokami”. Wszy-

Antagonizm o szczególnym natężeniu dotyczący mieszkańców województwa śląskiego występuje między Górnoszlązakami i Zagłębiakami. Jego korzenie sięgają podziałów historycznych, w tym podziału wyznaczonego przez rzekę Brynicę (granica pomiędzy Śląskiem a Małopolską).

Rysunek 1. Historyczna granica pomiędzy Śląskiem a Małopolską⁷

Źródło: opracowanie własne.

scy „przyjezdni”, którzy na obszar Śląska przenieśli odrębne tradycje i zwyczaje, przez rdzennych mieszkańców Śląska są nazywani „gorolami”. Odrębnym obszarem obecnego województwa śląskiego pozostaje Podbeskidzie, które tworzą ziemie historycznie związane ze Śląskiem (Beskid Śląski z Bielskiem) oraz z Małopolską (Beskid Żywiecki). Odrębność w stosunku do całości województwa śląskiego podkreślają mieszkańcy Ziemi Częstochowskiej (potocznie nazywani Medalikorzami), którzy nie mogą pogodzić się z utraconym wraz z likwidacją w wyniku reformy administracyjnej w 1999 roku województwa częstochowskiego prestiżem wciąż podejmują kroki zmierzające do jego reaktywacji. Informacje medialne wskazują, że lokalni działacze polityczni promują pomysły reaktywacji samorządności wojewódzkiej jako województwo staropolskie lub jurajskiego (patrz: <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/597541,za-wojewodztwo-czestochowa-zgodzilaby-sie-nawet-na-mariaz-z,id,t.html>, dostęp: 1.02.2013).

⁷ Zgodnie z przytoczoną ilustracją wnioskuje się, że historyczna granica Śląska i Małopolski na obszarze obecnego województwa śląskiego przebiega wedle dzisiejszych granic administracyjnych pomiędzy powiatem lublinieckim a kłobuckim, częstochowskim i myszkowskim, tarnogórskim, miastem Piekary Śląskie i Siemianowice Śląskie a powiatem będzińskim, dalej na południe pomiędzy Katowicami a Sosnowcem, w dawnym województwie bielskim przecina powiat bielski i samo miasto Bielsko-Biała (powstałe w wyniku połączenia miast Bielska i Białej z dniem 1 stycznia 1951 roku), a następnie wyznacza podział pomiędzy powiatami cieszyńskim i żywieckim.

Granicę, pomiędzy dwiema historycznymi krainami Śląskiem i Małopolską przebiegającą wedle zaznaczonej linii, potwierdza podział etniczny województwa śląskiego, gdzie mieszkańcy, uważający się za Ślązaków w większości zamieszkują zachodnią część województwa. Przeprowadzony w 2011 roku Narodowy Spis Powszechny ujawnił istnienie narodowości śląskiej, bowiem spośród wszystkich badanych (w tym mieszkańców nie tylko województwa śląskiego, ale także i m.in. opolskiego) aż 805 tys. określiło się jako Ślązacy⁸.

Rysunek 2. Ślązacy w województwie śląskim

Źródło: <http://www.województwoslaskie.pl/index2.php?id=slaskie-mapa>, dostęp: 1.02.2013.

Etniczną przynależność części mieszkańców województwa do narodu śląskiego potwierdzają wyniki wyborów samorządowych z 2010 roku⁹, w których 8,49% głosujących obdarzyło mandatem zaufania Ruch Autonomii Śląska¹⁰, który jako organizacja społeczno-polityczna reprezentuje potrzeby społeczności śląskiej oraz jej interesy w województwie śląskim.

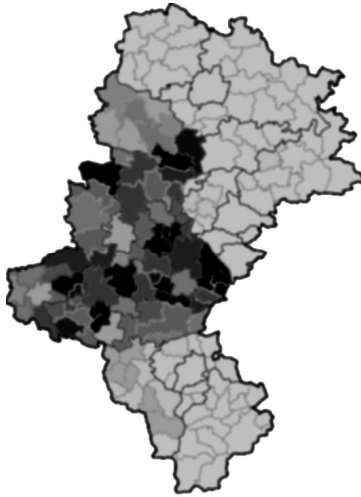
⁸ Spis powszechny Ślązaków jest ponad 800 tysięcy, *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.pl/1,75478,11401774,Spis_powszechny_Slajakow_jest_ponad_800_tys_.html, dostęp: 1.02.2013.

⁹ Zob. Portal informacyjny Katowice Nasze Miasto, <http://katowice.naszemiasto.pl/arttykul/739776,narodowy-spis-powszechny-ilu-slajakow-bedzie-w-2011-roku,id,t.html>, dostęp: 1.02.2013.

¹⁰ Więcej informacji dostępnych na stronie głównej Ruchu Autonomii Śląska www.autonomia.pl, dostęp: 1.02.2013.

Siła Ruchu okazała się na tyle duża, że w kadencji od 2010 roku współrządzi on województwem śląskim wspólnie z Platformą Obywatelską RP oraz Polskim Stronnictwem Ludowym. Wyniki RAŚ-u uzyskane w wyborach samorządowych w gminach woj. śląskiego pokazują, że organizacja ta największe poparcie uzyskała na terenie zamieszkałym przez Ślązaków.

Rysunek 3. Poparcie dla Ruchu Autonomii Śląska w wyborach samorządowych w roku 2010 w województwie śląskim

Źródło: opracowanie własne.

Widać zatem, że woj. śląskie jako obszar zamieszkały przez ludność, należącą do różnych grup etnicznych jest mocno zróżnicowany. Odmienne, w stosunku do obszaru zamieszkałego przez Ślązaków, doświadczenia historyczne dotyczą Zagłębia Dąbrowskiego. To one są jedną z determinant, mających wpływ na proces kształtowania się preferencji wyborczych jego mieszkańców.

Zagłębie Dąbrowskie – rys historyczny

Zagłębie Dąbrowskie, to region, którego granice, w porównaniu ze Śląskiem są trudniejsze do precyzyjnego wytyczenia. W literaturze przedmiotu wskazuje się wprawdzie, że naturalna linia graniczna pomiędzy obiema krainami geograficzno-historycznymi przebiega na zachodzie na rzekach Brynicy i Przemszy, jednakże wschodnia i północna granica

obszaru nie została jednoznacznie określona. Uznaje się bowiem, że Zagłębie Dąbrowskie można definiować w sensie szerokim jako krainę geograficzną zajmowaną przez obecny powiat będziński, myszkowski, zawierciański i olkuski, miasta: Dąbrowę Górniczą, Sosnowiec oraz przynależąca administracyjnie do powiatu tarnogórskiego gminę Oзарowice; w węższym zaś zakresie uznaje się, że Zagłębie Dąbrowskie to cztery miasta: Będzin, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec i Wojkowice¹¹.

Tereny zagłębiowskie historycznie były związane z Małopolską. Od samego powstania państwa polskiego, po okres średniowiecza aż do czasu rozbiorów Ziemia Zagłębiowska stanowiła część Małopolski, m.in. jako część pozostającego pod zarządem biskupów krakowskich Księstwa Siewierskiego. Po trzecim rozborze Polski Zagłębie stanowiło część Nowego Śląska, utworzonego jako odrębny pruski okręg administracyjny, a na mocy podpisanego traktatu w Tylży w 1807 r. znalazło się w granicach Księstwa Warszawskiego. Rozstrzygnięcia Kongresu Wiedeńskiego spowodowały, że Zagłębie Dąbrowskie weszło w skład województwa krakowskiego następnie po wprowadzeniu reformy administracyjnej, znoszącej województwa stanowiło część guberni krakowskiej, od 1840 roku kieleckiej a od 1845 roku – jako oddzielny powiat znalazło się w granicach guberni radomskiej. Będący przedmiotem rozważań obszar pozostawał bez jasno zdefiniowanej nazwy aż do lat 50. XIX wieku, kiedy to po raz pierwszy ówczesny naczelnik Zachodniego Okręgu Górniczego w Królestwie Polskim – Józef Cieszkowski, użył słowa „Zagłębie” wpisując je w wydrukowaną w 1856 roku „Kartę geognostyczną Zagłębia Węglowego w Królestwie Polskim”.¹² Obecnie funkcjonująca nazwa Zagłębie Dąbrowskie po raz pierwszy pojawiała się w opublikowanym przez Stanisława Kątkiewicza artykule w czasopiśmie „Wszechświat”¹³. Przymiotnik „Dąbrowskie” wywodzi się od nazwy miejscowości „Stara Dąbrowa”, w której już w roku 1785 odkryto pokłady węgla kamiennego. Fakt ten przyczynił się do dynamicznego rozwoju przemysłu oraz budowy w XIX wieku pierwszych kopalń i hut. W ciągu kolejnych lat, wraz z sukcesywnie zmieniającymi się porządkami administracyjnymi, zmieniała się przynależność terytorialna Zagłębia Dąbrowskiego. W czasie I wojny światowej obszar ten podzielony został na dwie strefy okupacyjne, austriacką (z obwodem dąbrowskim) oraz niemiecką (miasto Sosnowiec oraz powiat

¹¹ Regionalne Stowarzyszenie Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego http://www.zaglebiedabrowskie.org/viewpage.php?page_id=4, dostęp: 2.02.2013.

¹² M.E. Nita, *Historia podziałów*, „Nowe Zagłębie” 2009, nr 1, s. 15.

¹³ Tamże, s. 15.

będziński). Okres dwudziestolecia międzywojennego to przynależność rozwiniętego pod względem przemysłu Zagłębia do typowo rolniczego województwa kieleckiego, a czas II wojny światowej to przynależność Zagłębia Dąbrowskiego do rejencji katowickiej. W okresie powojennym ziemia zagłębiowska stanowiła część województwa śląsko-dąbrowskiego, od roku 1950 i 1975 woj. katowickiego (przemianowanego w 1953 roku na okres sześciu lat na województwo stalinogrodzkie), a od 1999 roku Zagłębie Dąbrowskie to część woj. śląskiego.

Czynniki determinujące preferencje wyborcze mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego

Analiza przynależności terytorialnej badanego obszaru pozwala uznać, że Zagłębie Dąbrowskie to teren pogranicza. Egzemplifikacją tego jest tzw. „Trójkąt Trzech Cesarzy”¹⁴, jak nazywano miejsce łączenia się Czarnej i Białej Przemszy, będącym jednocześnie stykiem granic dawnych państw zaborczych Prus, Austrii i Rosji. Szczególna symbolika „Trójkąta...” polega nie tylko na tym, że stanowi historyczny punkt stykania się Śląska i Małopolski, ale także rozgranicza dwie różniące się od siebie domeny kulturowe, czego wyrazem jest m.in. używana przez mieszkańców Śląska gwara oraz jej brak na terenie Zagłębia Dąbrowskiego¹⁵. Czynnikiem odróżniającym mieszkańców Zagłębia i Śląska są preferencje wyborcze, co znajduje odzwierciedlenie w wynikach wyborów uzyskiwanych przez partie polityczne w gminach Zagłębia Dąbrowskiego.

Gdybyśmy zapytali mieszkańców Pomorza, Mazur, Ziemi Lubelskiej, Kujaw czy województwa lubuskiego z czym kojarzy im się Zagłębie Dąbrowskie, zapewne wielu odpowiedziałaby, że z tzw. *Czerwonym Zagłębiem*. Asocjacje związane z lewicowością Zagłębia Dąbrowskiego nie powinny ograniczać się tylko do okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, bowiem tradycje lewicowe na tym obszarze sięgają już okresu wieku XIX. To w Zagłębiu wspierane były – przez ruch socjalistyczny (w tym powstałą na początku lat 90. XIX wieku Polską Partię Socjalistyczną oraz Socjaldemokrację Królestwa Polskiego i od 1900 Socjaldemokrację

¹⁴ Nowe Zagłębie, <http://www.nowezaglebie.pl/historia/17-trojkt-trzech-cesarzy-zbigniew-studencki-.html>, dostęp: 2.02.2013.

¹⁵ Obecnie mieszkańcy Zagłębia Dąbrowskiego nie posługują się gwara, jednak prowadzone badania nad tym obszarem udowadniają, że istniała osobna gwara zagłębiowska będąca formą dialektu małopolskiego, z naleciałościami rusycystycznymi. Zob. też M. Pastuchowa, A. Skudrzykowa, Katowice 1994.

Królestwa Polskiego i Litwy) – działania zmierzające do odzyskania niepodległości. W 1898 roku w Sosnowcu, podobnie jak w Warszawie, po raz pierwszy na ziemiach polskich obchodzono uroczystość Święta Pracy 1 Maja. Na tereny zagłębiowskie zdominowane przez ludność robotniczą przyjeżdżali socjaliści, z zamiarem znalezienia poparcia dla prezentowanych przez siebie idei. Wśród nich był m.in. Walery Sławek oraz Witold Jodko-Narkiewicz, najbliżsi współpracownicy Józefa Piłsudskiego¹⁶. Przykładem wspierania przez socjalistów ruchu robotniczego w Zagłębiu Dąbrowskim była apoteoza strajków i działań rewolucyjnych na tym obszarze zawarta w artykułach drukowanych w gazecie „Robotnik”¹⁷.

Lewicowa orientacja mieszkańców Zagłębia kształtowana była także przez liczną na tym terenie ludność żydowską. W okresie I wojny światowej Żydzi odgrywali ważną rolę polityczną w miastach Zagłębia Dąbrowskiego, zwłaszcza Będzina i Sosnowca. W Będzinie, w wyniku wyborów do Rady Miejskiej w 1917 roku, na 23 mandaty wszystkie otrzymali przedstawiciele pochodzenia żydowskiego¹⁸. Działalność handlowa, kulturalna i sportowa ludności żydowskiej przyczyniała się wydatnie do rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego. Zahamowanie rozwoju, wymordowanie zagłębiowskiej inteligencji oraz ludności wyznania mojżeszowego spowodowała deprecjację znaczenia regionu, co w powojennych latach trudne było do nadrobienia. Zagłębie mocno traciło na znaczeniu, a duży kontrast pomiędzy zubożałymi miastami Zagłębia i Śląska był szczególnie widoczny na tle nowoutworzonego po wojnie województwa śląsko-dąbrowskiego, w granicach którego znalazło się Zagłębie¹⁹. W okresie powojennym obszar Zagłębia Dąbrowskiego, w tym miasta takie jak: Sosnowiec, Będzin czy Dąbrowa Górnicza, wciąż jednak cieszyły się dużym zainteresowaniem „przyjezdnych” (w roku 1951 do Sosnowca przybyło aż 8 tysięcy osób)²⁰, których kusiła perspektywa otrzymania pewnej pracy w przemyśle ciężkim oraz dodatkowych profitów. W odróżnieniu od okresu przed I wojną światową, kiedy to w Zagłębiu osiedlały się całe rodziny, budując zagłębiowskie miasta od podstaw, po II wojnie światowej do Zagłębia migrowali głównie ludzie młodzi, którzy wyrwani

¹⁶ Z. Woźniczka, *Kształtowanie się tożsamości Zagłębia Dąbrowskiego – perspektywa historyczna (zarys problemu)*, [w:] M. Kaczmarczyk, W. Wojtasik (red.), *Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi*, Sosnowiec 2008 s. 15.

¹⁷ Tamże, s. 16.

¹⁸ Forum Żydów Polskich, <http://www.fzp.net.pl/historia/zydzy-bedzinscy>, dostęp: 2.02.2013.

¹⁹ Tamże, s. 23.

²⁰ Tamże, s. 29.

z rodzin i lokalnych środowisk musieli skonfrontować swoje wizje świata z obowiązującymi normami kształtowanymi przez starych mieszkańców regionu. Ówczesna młodzież pełna zapału i energii, przeświadczona o słuszności obranej drogi i utwierdzana w przekonaniach przez oficjalną propagandę państwa podlegała szybszej adaptacji oraz przyjmowała jako słuszne głoszone wówczas wartości lewicowe.

Na ich przekonania wpływ wywierało niewątpliwie pełnienie ważnych funkcji państwowych przez polityków pochodzących z Zagłębia: Aleksandra Zawadzkiego, pełniącego m.in. funkcję Przewodniczącego Rady Państwa PRL, oraz Edwarda Gierka – w latach 1970–1980 I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej²¹. W tamtym okresie Zagłębie Dąbrowskie stanowiło „silny bastion lidera i kierownictwa partii [PZPR – podk. M.D.], a po okresie dynamicznych przemian ustrojowych oraz poparciu udzielonemu ruchowi obywatelskiemu znowu stała się miejscem restauracji sił lewicowych”²².

Reminiscencje za minioną epoką szczególnie silne są wśród starszych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego. Jego sympatycy są zrzeszeni w Społecznym Ogólnopolskim Stowarzyszeniu im. Edwarda Gierka, w partii „Ruch Odrodzenia Gospodarczego” oraz tworzą Instytut im. E. Gierka.

W toku prowadzonej debaty warto podkreślić, że większa sympatia mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego do środowisk lewicowych, w porównaniu do Ślązaków, to przede wszystkim wynik niewykształcenia w społecznościach lokalnych tego obszaru silnych więzi emocjonalnych i społecznych między mieszkańcami miast Zagłębia, w zdecydowanej większości kształtowanych przez ludność napływową, pochodzącą z róż-

²¹ Szczególnym szacunkiem Zagłębiacy darzą osobę Edwarda Gierka, którego uważają za polityka, dzięki któremu Zagłębie Dąbrowskie było dostrzegalne na mapie PRL. Mieszkańcy Zagłębia Dąbrowskiego bardzo dobrze oceniają prowadzone przez E. Gierka inwestycje w Zagłębiu, w tym budowę drogi ekspresowej z Katowic do Warszawy, rozwijające się osiedla „z wielkiej płyty” zamieszkiwane przez silnie napływającą ludność z innych, słabiej rozwiniętych województw oraz budowę „Huty Katowice” oraz licznych kopalń i innych zakładów pracy, dających zatrudnienie wielu tysiącom mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego. Szczególna atencja dla osoby E. Gierka jest widoczna także po jego śmierci. Każdego roku w rocznicę śmierci przy grobie byłego I sekretarza KC PZPR zbiera się rzesza jego zwolenników. Zob.: Portal Informacyjny Sosnowiec Nasze Miasto <http://sosnowiec.naszemiasto.pl/artukul/galeria/1491435,jedenasta-rocznica-smieci-edwarda-gierka-wspominaly-go,3145153,id,t,zid.html#galeria>, dostęp: 2.02.2013; Portal ogólnopolski Onet.pl <http://wiadomosci.onet.pl/regionalne/slask/10-rocznica-smierci-edwarda-gierka,1,4801395,wiadomosc.html>, dostęp: 2.02.2013.

²² M. Barański, *Kultura polityczna mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego*, [w:] M. Barański (red.), *Zagłębie Dąbrowskie. W poszukiwaniu tożsamości regionalnej*, Katowice 2001, s. 361.

nych, czasem odmiennych pod względem kulturowym obszarów Polski. Dodatkowym czynnikiem, umacniającym reprezentowanie wartości lewicowych jest odchodzenie od praktykowania religii²³ (co jest związane m.in. ze słabnącym autorytetem Kościoła Katolickiego na tym obszarze) oraz osłabienie poczucia przywiązania do tradycji.

Odmierna sytuacja ma miejsce na Górnym Śląsku, gdzie większe, w porównaniu z Zagłębiem Dąbrowskim poparcie zyskują partie prawicowe. Prowadzone badania wskazują, że źródłem takiej sytuacji jest silne, wykształcone na płaszczyźnie historycznych zmian na przestrzeni wieków poczucie odrębności społeczności górnośląskiej, przywiązanie do tradycji oraz silna rola Kościoła Katolickiego²⁴.

Preferencje wyborcze mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego

W celu uzupełnienia podjętych rozważań o kształtowaniu się preferencji wyborczych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego w wyniku oddziaływania czynników historycznych i społecznych należy dokonać analizy wyników uzyskanych przez poszczególne partie polityczne w wyborach. Przedmiotem badań będą wybory parlamentarne RP, ponieważ one właśnie są najbardziej upartyjnione²⁵. Charakterystyczny dla elekcji do Sejmu i Senatu jest fakt, że głosujący w akcie wyborczym częściej kierują się sympatiami partyjnymi, szyldami i hasłami wyborczymi niż przekonaniami co do konkretnych kandydatów.

Wybory parlamentarne w Polsce w ciągu ostatniej dekady odbywały się trzykrotnie, w roku 2005, 2007 i 2011. W analizie uwzględnione zostały również wyniki wyborów parlamentarnych z roku 2001. W celu spójnego zobrazowania wniosków dotyczących preferencji wyborczych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego kształtowanych przez czynniki historyczno-społeczne przedstawię wyniki wyborów parlamentarnych w poszczególnych latach uzyskiwanych przez komitety partyjne poprzez ich porównanie między gminami i powiatami leżącymi w obszarze Zagłę-

²³ Portal Informacyjny Żywiec Nasze Miasto <http://zywiec.naszemiasto.pl/arttykul/415792,kiepsko-z-frekwencja-w-kosciolach-diecezji-sosnowieckiej,id,t.html>, dostęp: 3.02.2013.

²⁴ M. Kowalski, *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000, s. 55–57.

²⁵ P. Bielecki, *Zachowania wyborcze mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska jako wyraz różnicy obu regionów*, [w:] M. Kaczmarzyk, W. Wojtasik (red.), *Zagłębie Dąbrowskie Tożsamość, Samorządność, Polityka*, Sosnowiec 2011.

bia Dąbrowskiego²⁶ oraz bezpośrednio z nim sąsiadującymi gminami Górnego Śląska, w tym Katowicami, Piekarami Śląskimi, Siemianowicami Śląskimi (z okręgu wyborczego nr 31) oraz powiatami tarnogórskim (okręg wyborczy nr 29) i lublinieckim (okręg wyborczy nr 28).

Tabela 1. Wyniki wyborów do Sejmu RP w 2001 roku

	Pow. Lubliniecki	Pow. Tarnogórski	Siemianowice Śl.	Piekary Śl.	Mysłowice	Katowice	Sosnowiec	Dąbrowa Górnicza	Pow. Będziński	Pow. Zawierciański	Pow. Myszkowski	Pow. Olkuski
SLD-UP	30,53	35,27	49,42	38,48	48,88	43,67	65,18	67,40	63,65	56,78	52,98	54,34
KWW AWS Prawicy	6,45	16,37	9,77	14,27	14,61	12,92	4,55	3,34	4,81	3,54	4,82	4,22
UW	2,19	4,73	3,74	2,97	3,09	5,89	2,66	2,57	3,18	2,52	1,47	2,16
Samoobrona RP	12,75	7,06	5,34	5,55	5,81	5,11	5,49	6,19	7,41	10,24	11,30	11,49
PiS	6,24	9,88	10,03	24,77	11,49	12,41	6,80	6,26	5,61	4,17	6,32	5,41
PSL	4,60	2,58	1,48	1,40	1,97	2,00	2,28	1,86	3,38	9,74	9,11	6,44
KWW PO	27,65	14,77	19,46	11,99	13,20	17,19	8,75	8,31	8,43	7,28	8,50	8,69
LPR	8,98	5,32					3,55	3,04	2,72	4,77	4,84	6,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl, dostęp: 5.02.2013.

W wyborach do Sejmu w 2001 roku zdecydowane zwycięstwo odniosła koalicja Sojuszu Lewicy Demokratycznej z Unią Pracy, która uzyskała ogólny wynik 41,04 %. Wysokie poparcie dla komitetu wyborczego SLD-UP wyrazili mieszkańcy Zagłębia Dąbrowskiego, najwięcej w Dąbrowie Górniczej – 67,40% i Sosnowcu, 65,18%. Porównywalnie głosowali mieszkańcy powiatu będzińskiego – 63,65%, nieco mniej głosów lewica uzyskała w powiecie zawierciańskim, myszkowskim i olkuskim, ale jak wynika z prezentowanych danych, na tym obszarze, w porównaniu do dużych miast, dużą popularnością cieszyły się partie o rodowodzie chłopskim, w tym PSL i Samoobrona RP. W porównaniu z gminami śląskimi,

²⁶ W analizie uwzględniono także powiat myszkowski, który znajduje się w okręgu wyborczym nr 28, oraz powiat olkuski, leżący w okręgu wyborczym nr 13.

partie o lewicowym rodowodzie zdecydowanie wygrywają w Zagłębiu Dąbrowskim. Warto odnotować, że poparcie dla SLD-UP, jak wspomniano wyżej w Sosnowcu wynosiło 63,65%, a w sąsiadujących Katowicach aż o 22% mniej. Tam wynik ukształtował się na poziomie 43,67%. Katowiczanie zaś dużym, w porównaniu do sosnowiczian, zaufaniem obdarzyli kandydatów Komitetu Wyborczego Wyborców Platforma Obywatelska (17,19% w Katowicach, wobec 8,75% uzyskanych w Sosnowcu).

Tendencja ta umocniła się jeszcze bardziej w poparciu udzielonym kandydatom na posłów w roku 2005, gdzie wyborcy najczęściej głosowali na przedstawicieli prawej strony politycznej, w tym na Prawo i Sprawiedliwość 26,99% i na Platformę Obywatelską 24,14% wyborców. Uzyskane wyniki były porównywalne do uzyskanych przez te ugrupowania wyników ogólnopolskich.

Tabela 2. Wyniki wyborów do Sejmu RP z 25 września 2005 roku

	Pow. Lubliniecki	Pow. Tarnogórski	Siemianowice Śl.	Piekary Śl.	Mysłowice	Katowice	Sosnowiec	Dąbrowa Górnicza	Pow. Będziński	Pow. Zawierciański	Pow. Myszkowski	Pow. Olkusi
SLD	6,56	8,71	12,52	6,23	12,14	10,72	21,95	21,01	20,91	26,49	10,09	14,63
PO	32,09	32,42	37,59	18,68	29,90	38,81	26,53	25,69	25,47	23,59	24,83	20,20
PiS	29,59	32,81	29,16	56,10	33,82	26,90	25,35	24,87	25,24	21,70	36,61	25,97
Socjaldemokracja Polska	2,17	2,28	3,79	3,26	4,71	5,21	7,93	8,57	6,96	3,87	6,00	8,07
PSL	3,11	3,26	1,17	1,61	1,04	1,72	1,98	2,42	4,45	7,87	3,62	5,13
LPR	7,83	6,40	3,58	3,15	5,42	4,51	6,89	6,29	7,18	8,31	5,68	5,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl, dostęp: 5.02.2013.

W Zagłębiu Dąbrowskim jednak, trzecią siłą polityczną okazał się Sojusz Lewicy Demokratycznej z imponującym bardzo dobrym wynikiem ponad 20% poparcia, które uzyskał w Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej, powiecie będzińskim i zawierciańskim oraz ponad 10% głosów w bardziej rolniczym powiecie myszkowskim i olkuskim. Dla porównania wskazać należy, że poparcie dla formacji lewicowych na Górnym Ślą-

sku średnio kształtowało się na poziomie tylko ponad 6% w powiecie lublinieckim do ponad 12 % w Mysłowicach, co jest wynikiem słabym, uwzględniając miejsko-przemysłowy charakter obszaru oraz bezpośrednie sąsiedztwo z bardziej lewicowo głosującym Sosnowcem. Na Górnym Śląsku w wyborach w 2005 roku tryumfowały ugrupowania prawicowe, w tym PiS z wynikiem 56,10% w Piekarach Śląskich. Porównując wyniki tej partii w Zagłębiu Dąbrowskim i Górnym Śląsku wnioskować należy, że mimo braku dużych odchyłeń większym zaufaniem PiS zostało obdarzone w gminach śląskich. Zdecydowanie wygrało także na terenach wiejskich Zagłębia Dąbrowskiego (w powiecie myszkowskim i olkuskim), gdzie uzyskało odpowiednio 36,61% i 25,97% głosów. W pozostałych zagłębiowskich gminach suma poparcia PiS-u i Platformy Obywatelskiej kształtowała się na podobnym poziomie. Warto odnotować, że w Zagłębiu Dąbrowskim stosunkowo wysokim zaufaniem cieszyła się Socjaldemokracja Polska, uzyskując rezultaty na poziomie 7–8 punktów procentowych (za wyjątkiem powiatu zawierciańskiego, gdzie tylko 3,87% wyborców postanowiło oddać głos na kandydatów tej formacji politycznej). Wobec wyników osiągniętych na Górnym Śląsku jest to wynik wyższy o średnio 5–6 %.

Tabela 3. Wyniki wyborów do Sejmu RP z dnia 21 października 2007 roku

	Pow. Lubliniecki	Pow. Tarnogórski	Siemianowice Śl.	Piekary Śl.	Mysłowice	Katowice	Sosnowiec	Dąbrowa Górnicza	Pow. Będziński	Pow. Zawierciański	Pow. Myszkowski	Pow. Olkuski
LiD	9,78	10,37	13,76	9,31	18,65	12,23	24,66	21,05	20,67	23,87	15,95	16,30
PO RP	42,42	48,38	53,14	42,51	41,03	53,30	44,48	47,42	46,16	36,21	37,77	34,79
PiS	37,00	33,19	27,40	42,68	34,20	27,90	24,32	24,63	23,75	27,20	32,09	37,18
PSL	5,08	5,29	2,45	2,95	2,93	3,24	3,09	3,23	5,31	8,73	9,49	6,48
LPR	1,31	1,00	0,99	0,84	1,18	0,93	1,15	1,11	1,44	1,00	1,15	0,96
Samoobrona RP	3,25	0,91	0,62	0,52	0,61	0,53	0,78	0,81	1,10	1,35	2,20	1,78
PPP	1,16	0,87	1,64	1,18	1,39	1,86	1,51	1,75	1,57	1,64	1,39	1,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl, dostęp: 5.02.2013.

W Zagłębiu Dąbrowskim partie lewicowe osiągnęły także stosunkowo wysokie wyniki w wyborach parlamentarnych w 2007 roku²⁷. Wprawdzie zdecydowanym zwycięzcą batalii wyborczej była, osiągając poparcie we wszystkich analizowanych gminach w wysokości ponad 40% Platforma Obywatelska RP, jednak na ugrupowania lewicowe startujące pod wspólnym szyldem „Lewica i Demokraci” w Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej, powiecie będzińskim i powiecie zawierciańskim uzyskały ponad 20% poparcie. Należy zaznaczyć, że w sąsiadującej z powiatem będzińskim gminie Piekary Śląskie program zaproponowany przez koalicję partii lewicowych wybrało tylko nieco ponad 9% wyborców. Większą sympatią głosujących w miastach Górnego Śląska niż w Zagłębiu Dąbrowskim cieszyły się partie prawicowe, w Zagłębiu zaś, zwłaszcza w jego rolniczej części, stosunkowo dużo głosów otrzymało Polskie Stronnictwo Ludowe – w powiecie myszkowskim aż 9,49%, w powiecie zawierciańskim 8,73%, a w powiecie olkuskim 6,48%. W miastach górnośląskich ten odsetek jest mniejszy i kształtuje się średnio na poziomie około 4%.

Tabela 4. Wyniki wyborów z dnia 9 października 2011 roku

	Pow. Lubliniecki	Pow. Tarnogórski	Siemianowice Śl.	Piekary Śl.	Mysłowice	Katowice	Sosnowiec	Dąbrowa Górnicza	Pow. Będziński	Pow. Zawierciański	Pow. Myszkowski	Pow. Olkusi
PiS	29,43	26,29	21,2	28,93	26,54	21,58	20,40	19,82	19,87	23,17	30,39	32,72
PJN	2,72	2,62	4,05	3,84	3,74	4,08	2,11	2,08	2,24	1,79	1,54	2,14
SLD	6,56	7,62	6,78	5,70	7,17	6,19	15,11	12,07	13,40	12,39	7,91	12,78
RP	9,23	9,05	11,79	9,66	11,92	10,87	15,29	16,03	15,25	13,66	15,36	10,41
PSL	8,24	6,32	1,72	2,08	3,17	3,14	1,94	4,63	3,48	11,59	8,63	4,27
PPP-Sierpień'80	0,95	0,78	0,72	0,77	0,83	0,74	0,80	0,85	0,70	0,92	1,54	0,51
PO RP	40,51	47,32	51,65	46,93	44,41	51,00	43,48	43,83	44,23	35,84	32,96	34,96
Prawica							0,78	0,69	0,79	0,65		
Nowa Prawica J. Korwin-Mikke	2,36		2,09	1,99	2,21	2,40					1,68	2,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl, dostęp: 5.02.2013.

²⁷ Na poziomie krajowym Koalicyjny Komitet Wyborczy Lewica i Demokraci SLD+ +SDPL+PD+UP osiągnął wynik 13,15%.

Wybory parlamentarne w 2011 roku wciąż pokazują, że popularność partii lewicowych w Zagłębiu Dąbrowskim jest wysoka. Główną przyczyną utrzymania zainteresowania wartościami powszechnie uznanych za lewicowe było pojawienie się nowej formacji na polskiej scenie politycznej – Ruchu Palikota. Wyborcy chcący oddać głos na ugrupowanie lewicowe w wyborach do Sejmu RP podzielili swoje głosy pomiędzy Sojusz Lewicy Demokratycznej i Ruch Palikota. W rezultacie w Zagłębiu Dąbrowskim oba ugrupowania razem zdobyły odpowiednio – najwięcej w Sosnowcu, 30,51%, w powiecie będzińskim 28,65% i w Dąbrowie Górniczej 28,10% głosów. Dużo głosów zdobyła także Platforma Obywatelska RP, zwłaszcza w dużych zagłębiowskich miastach, gdzie jej poparcie wynosiło około 45%. Mniej, bo ok. 35 %, głosów partia ta zdobyła na terenach rolniczych, zwłaszcza w gminach powiatu zawierciańskiego i olkuskiego. Warto odnotować, że szczególnie dużym poparciem w tym pierwszym, w porównaniu do pozostałych badanych jednostek, popularnością cieszy się Polskie Stronnictwo Ludowe. Fenomen tego ugrupowania to zasługa mocno rozwiniętego na tym terenie ruchu Ochotniczych Straży Pożarnych, w szeregach których łatwo spotkać znajome twarze PSL-owskich polityków. W odniesieniu do górnośląskich gmin, sąsiadujących z Zagłębiem Dąbrowskim wskazać należy, że poparcie dla ugrupowań lewicowych jest zdecydowanie niższe. W Piekarach Śląskich, gminie sąsiadującej z powiatem będzińskim, w którym partie lewicowe uzyskały w sumie ponad 28%, SLD razem z Ruchem Palikota otrzymały tylko 15,45%, przy czym sam SLD to tylko 5,79% oddanych głosów. Niewiele lepiej na tym tle wypadły Katowice, gdzie tandem SLD i Ruch Palikota w sumie zebrał 17,06% poparcia, co przy sąsiadującym z Katowicami Sosnowcem z poparciem partii lewicowych kształtującym się na poziomie ponad 30% wszystkich ważnie oddanych głosów, uznać należy za wynik dużo niższy. Ugrupowania prawicowe, rozumiane tutaj jako dwie wiodące partie – PiS i PO – zdobyły imponujące wyniki, często przekraczające 70% poparcia. Słabe wyniki zanotował ruch ludowy, PSL w każdej z gmin zdobyło od prawie 2% do nieco ponad 3 % głosów.

Wyniki te potwierdzają wyżej wymienione argumenty, przemawiające za prawicowymi tradycjami górnośląskimi oraz wykazywaniem silniejszych sympatii lewicowych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego, mimo zmiennych tendencji ogólnokrajowych oraz promowanych przez media wartości liberalnych zarówno w gospodarce jak i w materii światopoglądowej.

Podsumowanie

Podjęta w tym artykule analiza procesu kształtowania się preferencji wyborczych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego, potwierdza, że obszar województwa śląskiego nie jest jednorodny pod względem sympatii politycznych wyrażonych w trakcie wyborów parlamentarnych przez jego mieszkańców. Poparcie dla oferty wyborczej partii lewicowych wśród Zagłębiaków jest wyraźnie wyższe niż wśród mieszkańców bezpośrednio sąsiadujących z Zagłębiem miast górnośląskich. Najlepszym tego przykładem są wyniki wyborcze uzyskiwane przez partie polityczne o rodowodzie lewicowym i prawicowym, gdzie stosunkowo duży odsetek poparcia te pierwsze uzyskują na ziemiach historycznie przynależących do Małopolski, podczas gdy ugrupowania prawicowe zdecydowanie wyższe notowania uzyskują wśród elektoratu zamieszkałego w gminach, które w przeszłości stanowiły część zaboru pruskiego. Tendencje takie są widoczne przede wszystkim w wyborach parlamentarnych, w trakcie których wyborcy oddają swoje głosy na konkretne szyldy partyjne, za którymi kryją się określone wartości związane zarówno ze sferą światopoglądową, społeczną jak i kwestiami związanymi z gospodarką. Mimo, że aktorzy polityczni używają różnorodnych dostępnych im instrumentów związanych z marketingiem politycznym, mających na celu przekonanie głosujących do prezentowanych przez nich poglądów, to z przedstawionych danych wynika, iż wśród mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego wciąż stosunkowo duży odsetek głosujących utożsamia się z przekonaniem lewicowym, podczas gdy ich sąsiedzi większym zaufaniem obdarzają ugrupowania prawicowe. Wnioski takie znajdują swoje uzasadnienie przede wszystkim w specyfice województwa śląskiego, które będąc w przeszłości podzielonym na krainy przynależne do różnych zaborów współcześnie nie wykształciły jednolitego organizmu zamieszkałego przez ludność o podobnych poglądach politycznych.

Na specyfikę województwa wpływ mają nie tylko czynniki historyczne, ale także etniczne, geograficzne i społeczne, których wyrazem są wciąż istniejące podziały oraz animozje pomiędzy mieszkańcami Zagłębia Dąbrowskiego i Śląska. Mimo podejmowanych przez lokalnych polityków prób zniwelowania różnic i budowania jednolitego społeczeństwa województwa, zdaje się, że z uwagi na głęboko zakorzenione w świadomości Zagłębiaków i Ślązaków przekonania oraz wyznawane przez obie grupy wartości budowa jednego organizmu społecznego województwa śląskiego nie jest możliwa. Wciąż otwartym pozostaje jednak pytanie, czy przekonanie o unifikacji społecznej społeczności Zagłębiaków, Ślązaków

i mieszkańców pozostałych subregionów województwa śląskiego, przy różnych ich doświadczeniach historycznych tradycjach i kulturze oraz, jak wniosków wynikających z przeprowadzonej analizy, jest uprawnione.

STRESZCZENIE

Przedmiotem opracowania jest analiza kształtowania się postaw wyborczych mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego w ujęciu porównawczym do preferencji wyborczych w sąsiadujących bezpośrednio z Zagłębiem gminach historycznie przynależnych do Górnego Śląska. Skupiono się na podziale etnicznym województwa śląskiego. W artykule analizowane jest doświadczenie historyczne oraz dokonana została charakterystyka preferencji wyborczych Zagłębiaków, przy uwzględnieniu różnorodnych doświadczeń historycznych, społecznych i etnicznych tego obszaru odniesionych do analizy wyników wyborów parlamentarnych w latach 2001–2011.

Mariusz Dyduch

THE IMPACT OF HISTORICAL AND CULTURAL FACTORS ON THE FORMATION OF POLITICAL PREFERENCES ZAGŁĘBIE RESIDENTS

The study's aim is to analyze the development of the voting attitudes of residents of Zagłębie Dąbrowskie in a comparative to electoral preferences in directly adjacent to Zagłębie communities historically belonging to Upper Silesia. The focus is on the ethnic division of Silesia. In the article author has analyzed the historical experience and the characteristics of electoral preferences of people from Zagłębie, taking into account different historical experiences, social and ethnic backgrounds of the area, charged to the results of the parliamentary elections in the years 2001–2011.

KEY WORDS: *region, voting behavior, political parties*

Bibliografia

Barański M., *Kultura polityczna mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego*, [w:] M. Barański (red.), *Zagłębie Dąbrowskie. W poszukiwaniu tożsamości regionalnej*, Katowice 2001.

- Bielecki P., *Zachowania wyborcze mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska jako wyraz różnicy obu regionów*, [w:] M. Kaczmarczyk, W. Wojtasik (red.), *Zagłębie Dąbrowskie Tożsamość, Samorządność, Polityka*, Sosnowiec 2011.
- Jednaka W., *Zachowania wyborcze*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, Wrocław 1997.
- Kowalski M., *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000.
- Rose R., Mc Alister I., *Voters Begin to Choose. From closed-class to open elections in Britain*, London 1986.
- Wróbel S., *O pojęciu i modelach zachowań wyborczych*, [w:] *Polityka: przedmiot badań i formy jej przejawiania się*, P. Dobrowolski, M. Stolarczyk (red.), Katowice 2000.
- Woźniczka Z., *Kształtowanie się tożsamości Zagłębia Dąbrowskiego – perspektywa historyczna (zarys problemu)*, [w:] M. Kaczmarczyk, W. Wojtasik (red.), *Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi*, Sosnowiec 2008.

Strony internetowe

- Dziennik Zachodni, <http://www.dziennikzachodni.pl/arttykul/597541,za-wojewodztwo-czestochowa-zgodzilaby-sie-nawet-na-mariaz-z,id,t.html>
- Forum Żydów Polskich, <http://www.fzp.net.pl/historia/zydzi-bedzinscy>
- Gazeta Wyborcza, http://wyborcza.pl/1,75478,11401774,Spis_powszechny_Slajakow_jest_ponad_800_tys_.html
- Nowe Zagłębie, <http://www.nowezaglebie.pl/historia/17-trojkt-trzech-cesarzy-zbigniew-studencki-.html>
- Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl
- Portal informacyjny Katowice Nasze Miasto, <http://katowice.naszemiasto.pl/arttykul/739776,narodowy-spis-powszechny-ilu-slajakow-bedzie-w-2011-roku,id,t.html>
- Portal Informacyjny Sosnowiec Nasze Miasto, <http://sosnowiec.naszemiasto.pl/arttykul/galeria/1491435,jedenasta-rocznica-smieci-edwarda-gierka-wspominaly-go,3145153,id,t,zid.html#galeria>
- Portal Informacyjny Żywiec Nasze Miasto, <http://zywiec.naszemiasto.pl/arttykul/415792,kiepsko-z-frekwencja-w-kosciolach-diecezji-sosnowieckiej,id,t.html>

Portal ogólnopolski Onet.pl, <http://wiadomosci.onet.pl/regionalne/slask/10-rocznica-smierci-edwarda-gierka,1,4801395,wiadomosc.html>

Regionalne Stowarzyszenie Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego, http://www.zaglebiedabrowskie.org/viewpage.php?page_id=4

Ruch Autonomii Śląska, www.autonomia.pl